

Πάτρικ Λευκάδιος Χερν "Διερμηνέας ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση"

Δέσποινα Ζερνιώτη

CMG

Διευθύντρια Μουσείου Ασιατικής Τέχνης Κέρκυρας

dzernioti@culture.gr

Περίληψη

Η ιδιαιτερότητα του Μουσείου Ασιατικής Τέχνης Κέρκυρας έγκειται στο γεγονός ότι από το 1928, έτος ίδρυσής του, ως σήμερα αποτελεί το μοναδικό πολιτιστικό ίδρυμα στην Ελλάδα, αφιερωμένο αποκλειστικά στις αρχαιότητες και την τέχνη των ασιατικών χωρών. Κύριος στόχος του είναι να υπηρετήσει τον πολιτισμικό πλουραλισμό μέσα από το διαπολιτισμικό διάλογο της δυτικής σκέψης με την τέχνη των ασιατικών χωρών. Ο Λευκάδιος Χερν, εγκατεστημένος στην Ιαπωνία από το 1890 έως το 1904, γράφει δοκίμια για την ιαπωνική ζωή ερμηνεύοντας τον πολιτισμό και την λογοτεχνία μιας Ιαπωνίας άγνωστης, τόσο στους Ιάπωνες όσο και στους Δυτικούς αναγνώστες. Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί την παρουσίαση μιας σειράς περιοδικών δράσεων που σχεδιαστήκαν και υλοποιήθηκαν με στόχο την ερμηνεία και ανανέωση του ενδιαφέροντός των δυτικών, και όχι μόνο, επισκεπτών όσον αφορά την Ιαπωνική κουλτούρα και την επαύξηση της εκθεσιακής τους εμπειρίας μέσα από τη θεματική προσέγγιση εκδόσεων του Λευκάδιου Χερν και το συσχετισμό τους με έργα αντίστοιχης θεματικής από την Ιαπωνική συλλογή του Μουσείου.

Λέξεις- Κλειδιά: Μουσείο Ασιατικής Τέχνης, Λευκάδιος Χερν, συλλογές, Ανατολή-Δύση.

1. Εισαγωγή

Ο Πάτρικ Λευκάδιος Χερν (1850-1904) (εικ. 1), «Μέγας Διερμηνέας της Ιαπωνίας», όπως τον αποκαλεί ο μελετητής του βίου και του έργου του Louis Allen (Allen-Wilson 1995), υπήρξε διεθνής διακεκριμένος δημοσιογράφος, παιδαγωγός, και κυρίως συγγραφέας του εξωτικού και του απόκρυφου.

Εικ. 1 Λευκάδιος Χερν, c. 1900 Φωτογκραβούρα στην προμετωπίδα του βιβλίου: Καϊντάν: Ιστορίες και Μελέτες Παράδοξων Πραγμάτων (αγγλο-ιαπωνική έκδοση), εκδόσεις Taishukan, 1953
Συλλογή Τάκη Ευσταθίου.

Μέσα από την ανάγνωση των ερμηνειών του Λευκάδιου για τις λαϊκές ιστορίες, τη μυθολογία και την καθημερινή ζωή της Ιαπωνίας, γενιές Ιαπώνων μεγάλωσαν μαθαίνοντας αγγλικά αλλά και το προ-δυτικό τρόπο ζωής της κοινωνίας τους. Υπήρξε ο άνθρωπος που εναντιώθηκε στη δυτικοποίηση της χώρας και ο υποστηρικτής της διατήρησης της εθνικής ιαπωνικής ταυτότητας, για το λόγο αυτό οι Ιάπωνες τον κατατάσσουν στους εθνικούς τους συγγραφείς.

Βρισκόμαστε στα τέλη του 19ου αιώνα, όταν το παγκόσμιο ενδιαφέρον για την ιαπωνική κουλτούρα ανθίζει και ο Λευκάδιος δημοσιεύει σειρές δοκιμίων αφιερωμένες στους ιαπωνικούς μύθους, εκθειάζοντας αυτό που ο ίδιος ονομάζει «σπάνια γοητεία της ιαπωνικής ζωής» (Hearn 1894). Στις αρχές του 20ου αιώνα οι ιστορίες του για τον Ιαπωνικό πολιτισμό μεταφράζονται σε διάφορες γλώσσες, και έτσι γίνεται παγκόσμια γνωστός.

Εικ. 2 Το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης Κέρκυρας στεγάζεται στα Ανάκτορα των Αρχαγγέλου Μιχαήλ και Αγίου Γεωργίου.

Το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης Κέρκυρας (εικ. 2), έχοντας στα χέρια του τη νεοαποκτηθείσα Συλλογή του Τάκη Ευσταθίου με τις πρώτες εκδόσεις και πρωτότυπα κείμενα του Λευκάδιου Χερν, έβαλε ως πρωταρχικό του στόχο την ανάδειξη και προβολή του πολιτιστικού αυτού πλούτου, μέσω της παρουσίασης μιας σειράς περιοδικών εκθέσεων με σύγχρονες ερμηνευτικές αναγνώσεις.

2. «Φαντάσματα και πνεύματα. Ο κόσμος του υπερφυσικού στα Ιαπωνικά τυπώματα - Αφιέρωμα στο Λευκάδιο Χερν» 2013-2014.

Το 2013-2014 το Μουσείο οργάνωσε την περιοδική έκθεση με τίτλο «Φαντάσματα και πνεύματα. Ο κόσμος του υπερφυσικού στα Ιαπωνικά τυπώματα - Αφιέρωμα στο Λευκάδιο Χερν».

Εικ. 3 Άποψη της έκθεσης «Φαντάσματα και πνεύματα. Ο κόσμος του υπερφυσικού στα Ιαπωνικά τυπώματα - Αφιέρωμα στο Λευκάδιο Χερν», 2013-14.

Πρόκειται για ξυλογραφίες με θέματα βασισμένα σε παραδοσιακές ιαπωνικές ιστορίες για το υπερφυσικό, όπως η σπάνια σειρά 'Hyakumogatari'- «Εκατό ιστορίες φαντασμάτων», που φιλοτέχνησε το 1831-32 ο διάσημος Ιάπωνας καλλιτέχνης Katsushika Hokusai (1760-1849) (εικ. 3).

Οι ξυλογραφίες προέρχονται από τη συλλογή του ιδρυτή του Μουσείου Γρηγορίου Μάνου (Ζερνιώτη 2014α, σ. 9-27; Καραμάνου 1982, σ. 355-362).

Εικ. 4 «Το φάντασμα Οίβα».

Από τη σειρά «Εκατό ιστορίες φαντασμάτων», chuban, έγχρωμες ξυλογραφίες, 1831.

Καλλιτέχνης: Katsushika Hokusai (1760-1849). Συλλογή Γ. Μάνου.

Εικ. 5 «Το φάντασμα της έπαυλης Sarayashiki (Okiku)».

Βασίζονται σε παραδοσιακές ιαπωνικές ιστορίες για το υπερφυσικό ή σε μυστηριώδεις σκηνές του θεάτρου Kabuki. Αποτελούν εξαιρετικά δείγματα της ιαπωνικής τέχνης του ukiyo-

e (17ος-19ος αι.), που επηρέασε την ευρωπαϊκή τέχνη καθώς και την τέχνη των comics (Ζερνιώτη 2014, σ. 124-167) (εικ. 4-5).

Εικ. 6 Άποψη από την έκθεση, Εκδόσεις του Λευκάδιου Χερν. Συλλογή Τάκη Ευσταθίου.

Η έκθεση εμπλουτίστηκε με αφιέρωμα στο Λευκάδιο Χερν και παρουσίαση εκδόσεων του βασισμένες σε αντίστοιχες ιστορίες φαντασμάτων. Κύριος σκοπός ήταν να παρουσιάσουμε στους επισκέπτες τις πηγές αλλά και τον τρόπο που ο ίδιος εμπνεύστηκε για τη συγγραφή των σπουδαίων αυτών βιβλίων του, ανανεώνοντας έτσι το ενδιαφέρον τους, όσον αφορά την Ιαπωνική κουλτούρα (εικ. 6).

3. «Λευκάδιος Χερν. Η Άγνωστη Ιαπωνία» 2016-2017.

Κατά την περίοδο 2016–2017, διοργανώνεται η περιοδική έκθεση με τίτλο «Λευκάδιος Χερν. Η Άγνωστη Ιαπωνία» (εικ. 7).

Εικ. 7 Άποψη της έκθεσης «Λευκάδιος Χερν. Η Άγνωστη Ιαπωνία», 2016-17.

Παρουσιάστηκαν οι πρώτες εκδόσεις και πρωτότυπα κείμενα στα αγγλικά του Λευκάδιου Χερν, του συγγραφέα που σαγηνεύτηκε με το παράδοξο και το εξωτικό του ιαπωνικού κόσμου, καθώς και σπάνιες εκδόσεις επιλεγμένων δοκιμίων του, μεταφρασμένες στα γαλλικά, γερμανικά και ιαπωνικά. Όλα τα βιβλία προέρχονται από τη νεοαποκτηθείσα Συλλογή του Τάκη Ευσταθίου. Η προσπάθειά μας ήταν να αναδείξουμε την παγκόσμια επιρροή του Λευκάδιου σε θέματα που αφορούν τον Ιαπωνικό πολιτισμό (εικ. 8).

Εικ. 8 Άποψη της έκθεσης «Λευκάδιος Χερν. Η Άγνωστη Ιαπωνία», 2016-17.

Ο Λευκάδιος, στα κείμενα του, κάνει συχνές αναφορές σε στοιχεία του ιαπωνικού πολιτισμού, υπογραμμίζοντας την ιδιαίτερη καλλιτεχνική αξία διάσημων Ιαπώνων καλλιτεχνών του της τέχνης του ukiyo-e, όπως οι Hokusai, Kunisada και Hiroshige. Η έκθεση εμπλουτίστηκε με ξυλογραφίες των μεγάλων αυτών καλλιτεχνών, έργα μοναδικής αισθητικής από τη ιαπωνική συλλογή του Μουσείου. Συγκεκριμένα:

Εικ. 9 Άποψη από την έκθεση.
Το φως έρχεται από την Ανατολή:
Δοκίμια Ιαπωνικής ψυχολογίας. Εκδόσεις
Mercure de France, Παρίσι 1919.
Συλλογή Τάκη Ευσταθίου.

Στη Γαλλική έκδοση του 1919 «Το φως έρχεται από την Ανατολή», μιας συλλογής με επιλεγμένα δοκίμια του Χερν, και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο «Το όνειρο μιας καλοκαιρινής μέρας» ('le Songe d'un jour d'été'), ο Λευκάδιος περιγράφει τη σκηνή κατά την αναχώρησή του από το χωριό Nagahama και το διάλογο του με τη νεαρή κοπέλα, υπεύθυνη του πανδοχείου όπου διέμενε (εικ. 9).

Γοητευμένος από την παρουσία της, την παρομοιάζει με τις καλλονές του καλλιτέχνη Utagawa Kunisada (1786-1864): «...Ήταν πολύ νέα, και παραπάνω από ευχάριστη θεωρώ - σαν τις νεαρές νυχτοπεταλούδες, σαν τις γυναίκες-πεταλούδες του Kunisada...» (Hearn 1919, σ. 15-17).

Παράλληλα, δόθηκε στον επισκέπτη η δυνατότητα να θαυμάσει από κοντά τις καλλονές του Kunisada που ποζάρουν με θεατρικότητα και ρεαλισμό σε ένα αυθεντικό τρίπτυχο έργο του συγκεκριμένου καλλιτέχνη (εικ. 10).

Εικ. 10 Σκηνή από Φεστιβάλ στο Ναό.
Τρίπτυχο ōban, έγχρωμη ξυλογραφία, c. 1818-30
Καλλιτέχνης: Utagawa Kunisada (1786-1864)
Συλλογή Γ. Μάνου

Επίσης, στη γερμανική έκδοση του 1923 «Βιβλίο για την Ιαπωνία» (εικ. 11), συλλογή με επιλεγμένα κείμενα από δημοσιευμένα έργα του, στο κεφάλαιο «Η πρώτη μου μέρα στην Ιαπωνία» ('Mein erster Tag in Japan'), ο Χερν περιγράφει με λόγια απλά σκηνές της καθημερινής ζωής, σα να περιγράφει πρόσωπα και γεγονότα βγαλμένα από έργα του ιάπωνα καλλιτέχνη Katsushika Hokusai (1760-1849): «...οι μοναδικές φιγούρες του Hokusai περπατούν με αχυρένια αδιάβροχα, αχυρένια καπέλα σε σχήμα μανιταριού και αχυρένια σανδάλια - αγρότες με γυμνά άκρα, κατάμαυρα από τον ήλιο και τον άνεμο...» (Hearn 1923, pp. 26-27).

Εικ. 11 Άποψη από την έκθεση.
Βιβλίο για την Ιαπωνία.
Συλλογή από επιλεγμένα έργα.
Εκδόσεις Rütten & Loening,
Βερολίνο 1923.
Συλλογή Τάκη Ευσταθίου

Στην έγχρωμη ξυλογραφία του 1831, από τη σειρά « 36 όψεις του Όρους Fuji» του Hokusai, απεικονίζεται το προάστιο Senju, τόπος αναχώρησης για ταξίδια προς τον Βορρά. Ο Katsushika Hokusai επιλέγει να απεικονίσει τρεις άντρες σε μια απομακρυσμένη γωνιά, με θέα τους ορυζώνες και στο βάθος το όρος Fuji. Παρατηρώντας τις μορφές του, μπορεί κανείς να διακρίνει τις ομοιότητες με τους καθημερινούς ανθρώπους, που και ο ίδιος ο Χερν περιγράφει στα δοκίμιά του (εικ. 12).

Εικ. 12 Το προάστιο Senjū στην επαρχία Musashi, από τη σειρά «36 όψεις του Όρους Fuji». Ōban, έγχρωμη ξυλογραφία, c. 1831
Καλλιτέχνης: Katsushika Hokusai (1760-1849)
Συλλογή Γ. Μάνου.

Παρουσιάστηκε, επίσης, η αυθεντική αγγλική έκδοση του 1934 με ιαπωνική ποίηση για γκόμπλιν και αυθεντικά σκίτσα του Λευκάδιου (Hearn 1934) (εικ. 13).

Στο κεφάλαιο «Kitsune-bi», ο Λευκάδιος ερμηνεύει ένα ποίημα για τις αλεπούδες (kitsune στα ιαπωνικά). Πρόκειται για ένα προσφιλές θέμα της ιαπωνικής λαϊκής παράδοσης, και συνήθως παρουσιάζονται ως νοήμονα όντα με μαγικές ιδιότητες. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι, σύμφωνα με το μύθο, αν κάποιος δει φώς σε δάσος της Ανατολής να κατευθύνεται από αλεπούδες, το αποκαλεί μπάλα φωτιάς - kitsune-bi (foxfire).

Εικ. 13 Άποψη από την έκθεση. Ιαπωνική ποίηση των γκόμπλιν.

Περιορισμένη έκδοση 500 αριθμ. τευχών (No 354), Τόκιο 1934, Συλλογή Τάκη Ευσταθίου.

Ο ίδιος μύθος αναπαρίσταται σε έγχρωμη ξυλογραφία του 1857 από τον καλλιτέχνη Utagawa Hiroshige (1797–1858) (Forrer 1997). Σύμφωνα με τον μύθο, παραμονή της Πρωτοχρονιάς όλες οι αλεπούδες από τις γύρω επαρχίες συγκεντρώνονται στο μεγάλο,

γέρικο δέντρο κοντά στο ιερό Oji. Το έργο του Hiroshige αποδίδει με επιτυχία την μυστηριώδη ατμόσφαιρα της τελετής, όπου η πομπή των αλεπούδων με τις φωτιές πλησιάζει από το μακρινό και σκοτεινό δάσος κάτω από έναν έναστρο ουρανό (εικ. 14).

Εικ. 14 «Αλεπούδες με φωτιές στο δέντρο του Ιερού Όji», από τη σειρά «Εκατό διάσημες όψεις του Έντο». Οβαν, έγχρωμη ξυλογραφία, 1857.
Καλλιτέχνης: Utagawa Hiroshige (1797–1858).
Συλλογή Γ. Μάνου.

4. «Η Ιαπωνία και το Βιβλίο» 2019.

Το 2019, ύστερα από πρόσκληση του Οργανισμού Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας Δήμου Αθηναίων, στα πλαίσια των εκδηλώσεων «Αθήνα Παγκόσμια Πρωτεύουσα Βιβλίου» και του «Έτους Ιαπωνίας-Ελλάδας», παρουσιάσαμε την έκθεση «Η Ιαπωνία και το Βιβλίο» στην Πινακοθήκη του δήμου Αθηναίων (εικ. 15).

Εικ. 15 Άποψη της έκθεσης «Η Ιαπωνία και το Βιβλίο» στην Πινακοθήκη του δήμου Αθηναίων, 2019.

Πραγματοποιήθηκε αφιέρωμα στον Λευκάδιο Χέρν μέσα από σπάνιες εκδόσεις και δοκίμια, σε μια ιδιαίτερη συνομιλία του έργου του με πρωτότυπες έγχρωμες ξυλογραφίες των μεγάλων εκπροσώπων του της τέχνης του *ukiyo-e*, του σημαντικότερου καλλιτεχνικού ρεύματος της Ιαπωνίας κατά το 17-19ο αι. (Blood et al. 2001).

Στην αρχή, ο όρος *ukiyo-e* (εικόνες του ρέοντος κόσμου) ήταν συνυφασμένος με τη βουδιστική θεώρηση που βασίζεται στο εφήμερο της ανθρώπινης ύπαρξης. Όμως, από τον 17ο έως και τον 19ο αιώνα, κατέληξε να υποδηλώνει μια ηδονιστική στάση απέναντι στο παρόν, στις τελευταίες τάσεις της μόδας, στην αναζήτηση της κομψότητας και στην καθημερινή ζωή των αστών του Edo (σύγχρονο Τόκιο). Οι ξυλογραφίες που απεικονίζουν αυτόν τον ρέοντα, φθαρτό, φευγαλέο και εφήμερο υλικό κόσμο ονομάζονται *ukiyo-e*. Ανάμεσά τους, εξέχουσας σημασίας και προβολής, το έργο του καλλιτέχνη Katsushika Hokusai (1760-1849), εμπνευστή των σημερινών *manga*, που μέσα από τα βιβλία και τα τυπώματα του ανανέωσε ριζικά τη σύνδεση εικόνας και λόγου (Carpenter 2005) (εικ. 16).

Εικ. 16 Άποψη της έκθεσης «Η Ιαπωνία και το Βιβλίο» στην Πινακοθήκη του δήμου Αθηναίων, 2019.

Η έκθεση, εκτός από την σπουδαιότητά της σε διεθνές επίπεδο και το εξαιρετικό ενδιαφέρον για γνώστες και ειδικούς, μπόρεσε να γίνει πόλος έλξης ενός κοινού που είχε την μοναδική ευκαιρία, μέσα από σύγχρονες ερμηνευτικές αναγνώσεις, να έρθει σε επαφή με την Ιαπωνία - έναν κόσμο ασυνήθιστο και βαθιά γοητευτικό.

5. Συμπεράσματα

Ο Λευκάδιος αναγνωρίζεται ως ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της παγκόσμιας πεζογραφίας και, από τη γενιά του, εκείνος με τη μεγαλύτερη επιρροή σε θέματα που αφορούν τον Ιαπωνικό πολιτισμό. Συνέβαλε δραστικά ώστε η σχέση Ανατολής-Δύσης να μην είναι μόνο διπλωματική αλλά πολιτισμική. Μέσα από το λόγο, την εικόνα, την καλλιτεχνική δημιουργία, ο Λευκάδιος πέτυχε η ρέουσα πραγματικότητα του πολιτισμού, όπως πλέον έχει διαμορφωθεί διεθνώς, να διαδοθεί ως σύγχρονη αντίληψη του κόσμου.

Το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης, στα χνάρια του Λευκάδιου Χερν, κάνει μια σημαντική προσπάθεια ώστε να αναδείξει τους πολιτισμούς και την τέχνη των Ασιατικών χωρών, καθώς σε μεγάλο βαθμό παραμένουν, ακόμα, άγνωστοι στο δυτικό, και όχι μόνο, κοινό. Εκτός από το ερευνητικό του έργο και τον εμπλουτισμό των συλλογών του, το Μουσείο επιδιώκει να συμβάλει στην ανάπτυξη του αστικού τουρισμού, του τουρισμού της πόλεως και του τουρισμού του Σαββατοκύριακου. Μετατρέπεται με αυτό τον τρόπο σε ζωντανό κύτταρο της κοινωνίας και αναπτύσσει διαρκώς μια αμφίδρομη και διαλεκτική σχέση με το κοινό του, εμπνέοντας προοδευτικές αντιλήψεις για το σήμερα αλλά και τις επόμενες γενιές.

Μείζονα πολιτική του πάντα θα αποτελεί η παρουσίαση των συλλογών του σε πολιτιστικούς φορείς τόσο της Ελλάδας όσο και του εξωτερικού, προκειμένου να δημιουργείται ένας ενεργός διαπολιτισμικός διάλογος, με κύριο σκοπό την ενθάρρυνση της εξωστρέφειας και της πρόσβασης στην παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Allen I., Wilson J. 1995, Lafcadio Hearn: Japan's Great Interpreter. A New Anthology of His Writings 1894-1904, Routledge Curzon, UK.
- Blood, K., et al. 2001, The Floating World of Ukiyo-e: Shadows, Dreams and Substance, New York: Abrams in association with the Library of Congress.
- Brown, Y. Y. 1988, Japanese Book Illustration, London: British Library.
- Carpenter, J. T. 2005 (ed.), Hokusai and His Age: Ukiyo-e Painting, Printmaking and Book Illustration in Late Edo Japan, Leiden: Hotei.
- Forrer, M. 1997, Hiroshige Prints and Drawings, Munich: Prestel.
- Ζερνιώτη, Δ. 2014, «Δωρητές και Δωρεές: Δημιουργώντας ένα μοναδικό μουσείο ασιατικής τέχνης στην Κέρκυρα», Ιαπωνικός πολιτισμός και ασιατικές τέχνες, Μουσείο Ασιατικής Τέχνης Κέρκυρας, Αθήνα, σ. 9-27.
- Ζερνιώτη, Δ. (επ.) 2014, Ιαπωνικός πολιτισμός και ασιατικές τέχνες, Μουσείο Ασιατικής Τέχνης Κέρκυρας, Αθήνα, σ. 124-167.
- Hearn, L. 1894, Glimpses of Unfamiliar Japan, Vol.1-2, Houghton, Mifflin Co., Boston and New York.
- Hearn, L. 1919, La lumière vient de l'orient: Essais de psychologie japonaise, Traduit de l'anglais par Marc Logé, Collection d'auteurs étrangers, Mercure de France, Paris, pp. 15-17.
- Hearn, L. 1923, Das Japan Buch. Eine Auswahl aus den Werken, Rütten & Loening, Berlin, pp. 26-27.
- Hearn, L. 1934, Japanese Goblin Poetry. Published by a first & only limited numbered edition of 500 copies (No 354), Tokyo.
- Hearn, L. 1984, Writings from Japan: An Anthology, ed. F. King, Harmondsworth: Penguin.
- Καραμάνου Α. 1982, «Ο Γρηγόριος Μάνος και το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης Κέρκυρας», Κερκυραϊκά Χρονικά, 26, σ. 355-362.
- Rousmaniere N., Masatomo K., Kobayashi T., Zernioti D. (ed.) 2009, Sharaku and Other Hidden Japanese Masterworks from the Land of Nausicaa, Tokyo Metropolitan Edo-Tokyo Museum in association with the Corfu Museum of Asian Art, Japan.
- Zernioti, D., Shugo, A., Masamoto, K., Rousmaniere N. 2011 (ed.), Huit maîtres de l'ukiyo-e, Chefs-d'oeuvre du Musée national d'Art Asiatique de Corfou, Paris.

